

ДОХОДИ І ВИТРАТИ НАСЕЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЙОГО РІВНЯ ЖИТТЯ

В умовах переходу суспільства до ринкових відносин в Україні відбувається зміна засад регіональної політики. Головною її метою є забезпечення умов для досягнення приблизно однакового рівня життя населення у всіх регіонах країни. Це зумовлює необхідність виявити сучасний рівень життя жителів нашої країни, встановити особливості його формування й напрями підвищення. Питання вивчення рівня життя населення у нашій країні ще досліджено недостатньо, йому приділяється увага в останні роки у наукових публікаціях О.Топчієва, М.Пістуна, М.Фащевського, О.Шаблія та ін. Однак немає єдиного погляду на сутність поняття “рівень життя”, на показники, які його формують.

Досить поширеною є концепція рівня життя, сформульована в документах ООН, яка включає дев'ять компонентів: сферу охорони здоров'я, споживання продуктів харчування, освіту, зайнятість, житлові умови, соціальне забезпечення, одяг, рекреацію та вільний час, права людини.

Згідно з нею, О.Г.Топчієв оцінює рівень життя, виходячи з умов економічної життєдіяльності населення, починаючи від його зайнятості, умов праці, рівнів оплати праці і інших доходів населення [1, с. 425-431]. Цей рівень визначає також рівень розвитку сфери послуг, доступність, якість всіх основних видів обслуговування, забезпеченість населення житлом та його якісний рівень, можливості та умови відпочинку та ін. Для оцінки рівня життя людей автор виділяє також умови їх етнокультурного розвитку, політичної і духовної свободи, активності.

Важливими показниками, які характеризують рівень життя населення є, на нашу думку, рівень його доходів, передусім, грошових, а також структура і обсяг витрат. Вони значною мірою визначають можливості отримання різноманітних послуг, духовного розвитку особистості, матеріального її стану.

Доходи населення охоплюють обсяг нарахованих в грошовій та натуральній формі: заробітної плати, прибутку та змішаного доходу, одержаних доходів від власності, соціальних допомог та інших поточних трансфертів.

Витрати включають: витрати на придбання товарів і послуг, сплачені доходи від власності, поточні податки, податки на доходи, майно та інші трансферти.

Співвідношення між доходами і витратами, а також структура кожного з них свідчать про рівень і якість життя людей. Ці показники дуже відрізняються у регіонах України. Одним із регіонів, що традиційно відносять до тих, що мають найнижчий у країні рівень і якість життя людей, є Тернопільська область. Сукупні доходи населення у 2004 році становили тут 4,8 млрд. грн., що в перерахунку на одну особу дорівнювало 3434 грн.

У структурі доходів населення Тернопільської області вагоме місце займає заробітна плата (1,5 млрд. грн. або 31,3%). Її показник у розрахунку на 1 людину становив у 2004 році 388,46 грн. Порівняно з 2003 роком цей показник зріс на 84,41 грн. (27 %). Слід відзначити, що цей показник є найнижчим в Україні (в середньому в Україні в 2004 році він становив 560 грн.). Це пов'язано передусім з тим, що в Тернопільській області переважає аграрний сектор в економіці, в якому традиційно є найнижча оплата праці в країні (229 грн. на 1 працівника в 2004 році).

Показники середньої заробітної плати є приблизно однаковими по районах області. Вони коливаються від 264,50 грн. в Шумському районі до 376, 84 грн. в Тернопільському. Традиційно найвищим цей показник є в м. Тернополі: в 2004 році він становив 510,46 грн.

Середній розмір призначеної місячної пенсії з урахуванням цільової грошової допомоги та індексації особам, що перебувають на обліку у Пенсійному фонді, становив 297,95 грн. на початку 2005 року. У порівнянні з 2004 роком, він зріс на 104 %, але все ж таки він теж залишається сьогодні найнижчим в Україні.

Окрім зарплат і пенсій, значна частина населення області має ще й грошові надходження від людей, що виїхали працювати за кордон. Для багатьох громадян ці надходження є основним прибутком. Справжня сума, яка надходить від заробітчанин, невідома.

У структурі витрат основне місце в області займають витрати на придбання товарів і послуг (75% у 2004 році). Позитивним є збільшення заощаджень у структурі витрат. Порівняно з 2003 роком їх частка збільшилась на 14%. В розрахунку на одну особу приріст фінансових активів становить 917 грн., що свідчить про тенденцію підвищення показника рівня життя населення.

Структура грошових витрат домогосподарств

(в середньому за місяць в розрахунку на одне домогосподарство) *

	2003		
	Всі домогосподарства	У тому числі проживають:	
		у міських поселеннях	у сільських поселеннях
Грошові витрати, грн.	756	1119	467
<i>Споживчі грошові витрати, %</i>	<i>85,4</i>	<i>85,9</i>	<i>84,5</i>
Продовольчі товари	44,5	41,3	50,8
Непродовольчі товари	28,2	29,7	25,8
Послуги	12,7	14,9	7,9
<i>Неспоживчі грошові витрати</i>	<i>14,6</i>	<i>14,1</i>	<i>15,5</i>
Витрати на особисте підсобне господарство	4,1	1,1	10,0
Допомога родичам, іншим особам	1,5	1,7	1,1
Купівля нерухомості	7,1	10,8	-
Капітальний ремонт, будівництво житла та ін.	1,2	0,1	3,3
Купівля акцій, сертифікатів, валюти, вклади до банків	0,3	0,1	0,7
Інші витрати	0,4	0,3	0,4

*Складено за матеріалами Державного управління статистики у Тернопільській області

Обсяги і структура витрат неоднакові в сільській місцевості і в містах (див. табл.1), а також в окремих домогосподарствах. В містах понад 40% домогосподарств витрачають щомісячно понад 360 грн., в сільській місцевості таких домогосподарств тільки 2,6%. Однак менше 240 грн. на місяць в містах витрачає 39% домогосподарств, а в сільській місцевості – 85%. Частка домогосподарств з середньодушовими витратами на місяць, що нижчі від середньо обласних, становить 66,2%.

Важливим показником, що характеризує рівень життя населення, є структура його витрат. Відомо, що, чим нижчий рівень життя населення, тим більшими є витрати людей на продовольчі товари (в т. ч. і продукти харчування), і нижчими – витрати на освіту, культурну сферу і охорону здоров'я.

На продовольчі товари у 2004 році населення області витрачало 44,5% коштів. При цьому неспоживчі грошові витрати у загальній структурі витрат домогосподарств області становили тільки 14%.

Витрати домогосподарств є неоднаковими, залежно від складу сім'ї, а особливо від наявності та кількості дітей і наявності у їх складі працюючих осіб.

Аналіз статистичних даних свідчить про те, що найбільшими є витрати у сім'ях з двома дітьми – 1217 грн. (в середньому за місяць в розрахунку на одне домогосподарство). Найменшими є витрати у сім'ях з трьома і більше дітьми. Сім'ї, у яких немає дітей мають в середньому в 2 рази менші витрати, порівняно з тими, що мають дітей. Слід відзначити, що у домогосподарствах, у складі яких немає працюючих осіб, грошові витрати є майже в 3 рази менші, ніж у таких, у складі яких наявні працюючі особи: вони становлять 363 грн. в середньому за місяць (в розрахунку на одне домогосподарство). У домогосподарствах, що мають працюючих осіб, спостерігається така тенденція: чим більше осіб працюють, тим більшими є витрати сім'ї.

Ці показники тільки частково відображають рівень життя населення. Реально його можна оцінити лише при аналізі таких показників у динаміці, врахуванні рівня інфляції і зміни цін на товари і послуги. Дуже важливо також врахування комплексу інших складових рівня життя, що всебічно його відображають.

Література:

1. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. – Одеса.: Астропринт, 2001. – 405 с.
2. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2004 рік. – Тернопіль, 2005.

Summary:

It is shown influence of in income rate, amount and structure of population's expenses on the level of life. The author investigates a problem on an example of the Ternopil region.